

Agnieszka Janik

Uniwersytet Wrocławski

agnieszkaanna.janik@gmail.com

Koncepcja pedagogiczna i program leśnych przedszkoli na przykładzie przedszkola w Lipsku na terenie Niemiec

Zbiera się na burzę.

Dzieci mimo deszczu grają w piłkę, biegają po leśnej polanie, wdrapują się na ścięte pnie. Jeden z chłopców zaprasza mnie do „stania w bramce”.

Nieopodal, dwie lawy i kilka małych pieńków przed deszczem chroni nieprzepuszczalna niebieska plandeka rozciągnięta na sąsiadujących ze sobą drzewach.

W odległości około 15 metrów od prowizorycznego zadaszania, pod jednym z drzew, siedzi tato. Od czasu do czasu pogrywa na zbudowanych przez siebie organach zawieszonych na grubej gałęzi.

Przysypia.

Rozlegają się grzmoty. Zaczyna lać rześisty deszcz.

Dzieci i wychowawcy zaczynają gęścić się pod zadaszaniem. Na materiale w krótkim czasie gromadzi się spora ilość deszczowej wody.

Jeden z chłopców pociąga plandekę w dół – w konsekwencji oblewa wodą siebie oraz z zaciekawieniem przyglądających się mu kolegów.

Słychać śmiech dzieci i chłopca.

Podchodzi wychowawczyni, wytrzepuje resztę wody.

Burza ustaje. Tato drzemie pod drzewem. Zabawa trwa dalej, w błocie, w kaloszach, na mokrej trawie.

Piłka w grze.

Dzień płynie normalnie w niezakłóconym porządku⁴.

Summary

Educational concept of forest kindergartens on the example of a forest kindergarten in Leipzig in Germany

This article is the result of the author's study visit that took place in the forest kindergarten "Wurzeln & Flügel e.V." in Leipzig, Germany on 23–27th of July 2014. The study visit created an opportunity for the author to participate in the educational process in its unique environment – in the park. This publication is an attempt to describe the observed reality of a forest kindergarten, especially in terms of its pedagogical dimension.

Słowa kluczowe: leśne przedszkola, outdoor education, alternatywy edukacyjne, praktyka edukacyjna

⁴ Na podstawie obserwacji uczestniczącej autorki podczas wizyty studyjnej w leśnym przedszkolu „Wurzeln & Flügel e.V.” w Lipsku, Niemcy, 23–27.07.2014 r.

Keywords: forest kindergarten, outdoor education, educational alternatives, educational practice

Wprowadzenie

Jednym z kluczowych zadań pedagogów jest poszukiwanie innowacyjnych sposobów wspierania rozwoju człowieka. Na początku XXI wieku szczególną wagę przywiązuje się do wszechstronnie rozwiniętej osobowości, a twórczość i kreatywność stały się nieodłącznymi cechami nowoczesnego społeczeństwa. Wysiłek na rzecz usamodzielnienia dzieci czy rozwijania w nich umiejętności krytycznego myślenia podejmowany jest przez pedagogów także na etapie edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Jednym z alternatywnych rozwiązań sprzyjających rozwijaniu cenionych współcześnie umiejętności i kompetencji dziecka zaliczyć można leśne przedszkola.

Tradycja zakładania leśnych przedszkoli liczy w Niemczech przeszło sześćdziesiąt lat, w Polsce natomiast idea tego rodzaju placówek budzi zdziwienie zarówno praktyków, jak i teoretyków kształcenia¹. Założenia leśnych przedszkoli z jednej strony bliskie są polskiej myśli pedagogicznej, z drugiej ich umiejscowienie w podejściu teoretycznym wydaje się problematyczne. Dzieje się tak, gdyż koncepcja leśnych przedszkoli czerpie zarówno z teorii nie do końca rozpoznanych i popularnych w kraju, jak i z podejść dobrze znanych i mających istotne znaczenie we współczesnym ujmowaniu procesów wychowania i kształcenia dzieci. Do teorii, które w polskiej myśli pedagogicznej stanowią pewną nowość zaliczyć można tzw. *outdoor education*, *adventure education*, *experimental education* czy pedagogikę przeżycia Kurta Huhna (por. W. Michl 2011). Koncepty te, wyłączając pedagogikę przeżycia, nader rzadko pojawiają się polskiej literaturze przedmiotu. Pierwsza polska publikacja, której autorzy podjęli próbę usystematyzowania wymienionych powyżej koncepcji ukazała się w 2012 roku, a druga w 2014 (por. Palamer-Kabacińska, Leśny 2012; Bąk i in. 2014). Polski czytelnik mógł dotychczas spotkać się jedynie z odpowiednikami *outdoor education* w postaci pedagogiki przygody, edukacji w przyrodzie, edukacji przygodowej czy edukacji środowiskowej. Z jednak drugiej strony, koncepcja leśnych przedszkoli ma swoje źródła także w teoriach silnie zakorzenionych w polskiej myśli humanistycznej. Zaliczyć do nich należy teorie dające podwaliny nowoczesnym procesom uczenia się-nauczania, ukazujące dziecko jako osobę konstruującą wiedzę o świecie w trakcie rozlicznych kontaktów z otoczeniem (por. np. Bruner 1978; Dewey 1930; Piaget 1997; Wygotski 1978).

¹ W Polsce funkcjonuje niewiele placówek określanych mianem leśnych przedszkoli. Jedną z nich jest powstałe z inicjatywy rodziców w październiku 2015 roku Przedszkole Leśne Puszczyk w Białymstoku. Zgodnie z koncepcją przedszkola dzieci 80 procent czasu spędzają na świeżym powietrzu (por. <http://puszczyk.edu.pl>). Również w Warszawie powołane zostały prywatne placówki nazwane leśnymi przedszkolami, jednak w tym przypadku dzieci przez większość czasu przebywają w budynku (por. <http://www.przedszkole-lesne.pl>).

Zasadniczym celem autorki artykułu jest zaprezentowanie leśnych przedszkoli jako egzemplifikacji wartościowej alternatywy w zakresie wychowania małego dziecka. Zamiarem autorki jest też zainicjowanie dyskusji na temat miejsca, jakie mogą zająć te placówki w systemie wychowania przedszkolnego w Polsce.

Krótką historia leśnych przedszkoli

Tradycja leśnych przedszkoli sięga 1954 roku, kiedy to grupę rodziców niewielkiego duńskiego miasteczka zaintrygowało podejście wychowawcze jednej z matek – Elle Flatauem – która codziennie odbywała spacer ze swoimi dziećmi do lasu. Zainteresowani rodzice postanowili podjąć podobną inicjatywę i wraz z końcem XX wieku założyli pierwsze leśne przedszkole (w języku duńskim – *skovbornehave*). Idea ta niebawem rozprzestrzeniła się poza granice krajów skandynawskich i przeniknęła między innymi do Niemiec, gdzie w roku 1968 w mieście Wiesbaden, Ursula Suben doprowadziła do otwarcia kolejnego leśnego przedszkola. Placówka ta nie otrzymała jednak oficjalnej zgody władz i funkcjonowała jako prywatne przedsięwzięcie opłacane z pieniędzy rodziców. Niezależnie od poczynąń Suben, w 1991 roku Petra Jäger i Kerstin Jebsen, zainspirowane duńskimi doświadczeniami, opisały w czasopiśmie pedagogicznym *Spielen und lernen* (*Bawić i uczyć*) projekt „przedszkola bez drzwi i ścian”. Nauczycielki opracowały koncepcję pedagogiczną, na bazie której utworzono kolejne leśne przedszkole, tym razem we Flensburgu w 1993 roku (Del Rosso 2010: 39). Wraz z upływem czasu idea zaczęła zyskiwać na popularności. W roku 2005 w Niemczech istniało ponad 450 leśnych przedszkoli. Inne źródła podają liczbę sięgającą 800². W Danii jest ich obecnie około 80. Koncepcja ta przyjęła się także w Czechach, Austrii, Szwajcarii, Wielkiej Brytanii czy Stanach Zjednoczonych (Del Rosso 2010: 39).

Pomimo różnic w funkcjonowaniu poszczególnych placówek, ich podstawowe założenia nadal pozostają jednakowe. Za istotę koncepcji pedagogicznej leśnych przedszkoli wskazać należy wspomniane wychowanie „bez drzwi i ścian”. Pod pojęciem tym kryje się nastawienie na umożliwienie dzieciom przebywania w naturalnym środowisku (Gill 2007: 67). I tak, leśne przedszkola wyróżnia, na tle innych alternatyw edukacyjnych, częstotliwość i ilość czasu spędzanego przez dzieci na świeżym powietrzu – w lesie bądź parku. Jak zakłada koncepcja leśnych placówek, dzieci pozostają w domach bądź też udają się do współpracujących z przedszkolem instytucji jedynie w przypadku wyjątkowo trudnych warunków atmosferycznych; pozostałą część czasu spędzają na dworze (H. Bach, T. Bach 2011). Kolejnym istotnym elementem koncepcji leśnych przedszkoli jest holistyczne podejście do rozwoju dzieci, wyrażające się między innymi w dawaniu

² <http://www.kindergruppe-feldmaeue.de/konzept-waldkindergarten.html>, 31.10.2014 r. Warto te dane skonfrontować z ogólną liczbą ośrodków edukacji leśnej/ ośrodków zorientowanych na edukację w środowisku naturalnym. Jak podaje Stowarzyszenie Niemieckich Przedszkoli Leśnych ich liczba sięga w Niemczech ponad 1500 – Bundesverband der Natur und Waldkindergarten in Deutschland e.V., <http://www.waldkinder.de/>, 08.10.2013 r.

im możliwości poznawania otoczenia przy użyciu wszystkich zmysłów. Dzięki temu uczą się porządku panującego w naturze, a przy tej okazji rozwijają różnorodne kompetencje i umiejętności, np. budowanie adekwatnej samooceny i pewności siebie. Rozwój fizyczny, psychiczny i społeczny dzieci dokonuje się zatem w środowisku naturalnym. Do istotnych celów edukacyjnych zalicza się także dbanie o dobre samopoczucie dzieci oraz zwiększanie ich odporności na choroby. Ważnym elementem programu wychowawczego wielokrotnie wskazywanym w zagranicznej literaturze przedmiotu jest także udział dzieci w organizowanych festiwalach i obchodzenie celebrowanych w danej społeczności świąt (Robertson i in. 2009: 13).

Jako egzemplifikację zakładanych celów i zadań realizowanych przez tego rodzaju placówki w dalszej części artykułu prezentuję założenia składające się na koncepcję i program przedszkola leśnego „Wurzeln & Flügel e.V.” usytuowanego w Lipsku.

Koncepcja pedagogiczna przedszkola leśnego „Wurzeln & Flügel e.V.”

W niniejszej części artykułu opisuję koncepcję pedagogiczną przedszkola „Wurzeln & Flügel e.V.” (w języku polskim *Korzenie i Skrzydła*)³. Przygotowując prezentację tej koncepcji, wykorzystałam dane zgromadzone przeze mnie podczas wizyty badawczej w placówce. Prowadzone przeze mnie badania miały charakter jakościowy. W ich trakcie zastosowałam obserwację uczestniczącą, wywiad skoncentrowany na temacie oraz jakościową analizę treści i materiału wizualnego. Wywiad skoncentrowany na temacie przeprowadziłam z dwiema wychowawczyniami pracującymi w przedszkolu. Jakościowa analiza treści dotyczyła dokumentów udostępnionych w przedszkolu na stronie internetowej, analiza materiału wizualnego dotyczyła zdjęć wykonanych w czasie wizyty. Dokonując analizy zgromadzonego materiału, wzięłam pod uwagę dokumenty regulujące pracę przedszkola, tj. statut, koncepcję pedagogiczną, program dzienny, zasady działalności, oraz transkrypcje wywiadów, notatki z obserwacji uczestniczącej, zdjęcia czy schemat organizacji przestrzeni.

Przedszkole leśne „Wurzeln & Flügel e.V.” powstało z inicjatyw rodziców, podobnie jak większość placówek tego typu w Niemczech. Powołane w 2009 roku przez stowarzyszenie o tej samej nazwie prowadzone jest przez zaangażowanych w działalność stowarzyszenia rodziców⁴. Przedszkole zlokalizowane jest w zachodniej części Lipska na terenie parku Volkspark KleinzSchocher (Park Ludowy Kleinzschocher) i sąsiaduje z lasem. Jego funkcjonowanie ze strony prawnej regulują dokumenty obowiązujące w landzie Saksonia⁵. Placówka w dużej mierze finansowana jest ze środków miasta. Dodatkowo

³ Nazwa przedszkola leśnego „Wurzeln & Flügel e.V.” ma znaczenie metaforyczne i nawiązuje do motta pochodzącego z cytatu Johanna W. von Goethego „Zwei Dinge sollen Kinder von ihren Eltern bekommen: Wurzeln und Flügel“, co można przetłumaczyć na język polski w następujący sposób: „Dzieci powinny otrzymać od swoich rodziców dwie rzeczy: Korzenie i Skrzydła” (tłumaczenie własne).

⁴ Satzung des gemeinnützigen Vereins „Wurzeln & Flügel” (Statut Stowarzyszenia Pomocy „Wurzeln & Flügel”), Lipsk 2009.

⁵ Podstawowe dokumenty regulujące pracę przedszkola w Saksonii to: Sächsisches Gesetz zur Förderung von Kindern in Tageseinrichtungen (Prawo Saksońskie odnośnie opieki dziennej nad dziećmi) oraz

rodzice uiszczają składkę rodzicielską wpłacaną do kasy stowarzyszenia oraz ponoszą koszty posiłków.

Do założenia leśnego przedszkola zainspirowały rodziców refleksje nad współczesną kondycją i przeobrażeniami dzieciństwa. Dzieci, jak zauważają rodzice, większość wolnego czasu spędzają w zamkniętych pomieszczeniach, a nie na świeżym powietrzu. Wyraźnie dostrzegalną konsekwencją owego zamknięcia w klasach i w domu jest mała odporność dzieci na choroby i przeziębienia. Ponadto, ograniczeniu kontaktów dzieci z przyrodą i czasu spędzanego przez nie na świeżym powietrzu towarzyszy cały szereg innych zaburzeń, tj. problemy z koncentracją i zachowaniem, zaburzenia percepcji zmysłowej, popadanie w stany bierności i apatii czy nieumiejętność radzenia sobie ze stresem. Tej wizji rodzice przeciwstawiają dobroczynne skutki przebywania dzieci w naturalnym otoczeniu. Przyroda, zdaniem rodziców, umożliwia dzieciom samodzielnie podejmowanie działań, swobodną zabawę i dzięki temu zapewnia im zrównoważony rozwój. Co więcej, w naturalnym otoczeniu dzieci mają okazję do doświadczenia, odkrywania i tworzenia przy wykorzystaniu bogactwa i różnorodności dostępnych materiałów⁶.

W świetle powyższego, nadrzędnym celem statutowym przedszkola jest promowanie edukacji i opieki nad dziećmi w kontakcie z naturą i poprzez jej doświadczenie. Edukacja i wychowanie mają służyć budowaniu u dzieci szacunku do przyrody i wzmocnieniu pozytywnych więzi między nimi a otaczającym światem. Rozwój dziecka ujmowany jest całościowo⁷. Koncepcja leśnego przedszkola „Wurzeln & Flügel e.V.” zakłada następujące szczegółowe cele edukacyjne⁸:

- *Umożliwianie dzieciom ruchu oraz kształtowanie świadomości swojego ciała.* Kluczowe znaczenie ruchu w rozwoju dziecka – dzieci poprzez ruch pozostają w kontakcie z otoczeniem, wyrażają swoje uczucia i myśli. Samodzielny wybór preferowanej formy ruchu i doświadczenie jego różnorodności, np. biegania po nierównej nawierzchni z naturalnie wkomponowanymi przeszkodami, tj. dziurami, gałęziami itp.
- *Doświadczenie wszystkimi zmysłami.* Doświadczenie różnorodności i budowanie obrazu świata przy pomocy wszystkich zmysłów. Nabywanie świadomości własnego ciała, także poprzez podejmowanie prac ręcznych w przyrodzie. Środowisko i żywe organizmy wykorzystywane jako zróżnicowany materiał badawczy, zmienny w zależności od pory roku i pogody. Stymulowanie zmysłów dzieci poprzez bogactwo i różnorodność darów natury: dźwięków i odgłosów (np. szelest liści, świergot ptaków, dźwięki ulewy czy wiatru szumiącego między drzewami), faktur (włochatych gąsienic, ostrych szyszek, kolczastych krzewów, miękkiego mchu,

Gesetz über Kindertageseinrichtungen – SächsKitaG (Ustawa o zakładach opieki nad dziećmi), Saksonia 2005.

⁶ Pädagogisches Konzept des Leipziger Waldkindergartens „Wurzeln und Flügel e.V.” (Pedagogiczna Koncepcja Przedszkola Leśnego w Lipsku „Wurzeln und Flügel e.V.”), Lipsk 2012, s. 6–7.

⁷ Satzung..., op. cit., s. 1.

⁸ Pädagogisches Konzept..., op. cit., s. 7–20.

deszczu), zapachów (zapach ziół, lasu po deszczu, kwitnących poziomek), zmiennej temperatury powietrza (chłód poranka, wilgotność mgły).

- *Zapoznanie z rytmem i życiem natury.* Natura jako egzystencjalna podstawa życia człowieka, stanowiąca równowagę dla życia w mieście. Natura rozumiana jako źródło powietrza, żywności, materiałów budowlanych, inspiracji. Las przedstawiany jako stały element życia dzieci i miejsce codziennego kontaktu z przyrodą – promowanie przyjaznego nastawiania do natury.
- *Zrozumienie, że naśladowanie jest ważną formą nauki.* Bazowanie na założeniu, że dzieci uczą się poprzez naśladowanie i wykonywanie powtarzających się czynności. Zapoznanie z przyrodą jako najbliższym otoczeniem dostarczającym wzorców do naśladowania. Ważna rola nauczycieli – zapewnienie swobody dzieciom, nieliczne interwencje w zabawę dzieci.
- *Praca zgodnie z rytmem natury.* Dostosowanie programu dziennego, planów miesięcznych i rocznych do naturalnego rytmu przyrody i procesów życiowych. Cykliczność i powtarzalność dnia, świąt, festiwali, rytuałów jako element dający dzieciom poczucie bezpieczeństwa oraz budujący wspólne doświadczenie.
- *Umożliwianie dzieciom podejmowania decyzji – dopuszczenie dzieci do głosu.* Traktowane dzieci jako istot samodzielnych i odpowiedzialnych, które dorastając biorą świadomy udział w kształtowaniu swojego środowiska. Środowisko jako przestrzeń wspomagająca budowanie poczucia pewności siebie i umożliwiająca zaspokajanie własnych potrzeb.
- *Poranne rozmowy w kręgu* (w języku niemieckim „*Kreisgemeinschaft*”). Wymiana doświadczeń – dzielenie się indywidualnymi odczuciami. Stałe elementy spotkań: gry, zabawy, piosenki, bajki, opowiadania.
- *Przestrzeganie zasady milczenia.* Zasada pozostawania w ciszy jako ćwiczenie rozwijania koncentracji dzieci. Dążenie do wewnętrznego spokoju.
- *Wzmocnienie własnych sił.* Holistyczne ujęcie rozwoju dzieci – doświadczenia ruchowe, emocjonalne, psychiczne, duchowe i społeczne służące dobru samopoczuciu. Codzienne przebywanie na świeżym powietrzu sprzyjające wzmocnieniu odporności dzieci.
- *Rozwój umiejętności społecznych i komunikacyjnych.* Odnalezienie swojego miejsca w grupie oraz kształtowanie poczucia wspólnoty. Świadomość własnej autonomii oraz przynależności do grupy poprzez wykonywanie takich czynności, jak: wspólne przygotowywanie posiłków, udział w obchodach świąt i festynów. Kształtowanie umiejętności wzajemnego słuchania, dostrzegania własnych potrzeb, ale także potrzeb innych, umiejętności rozwiązywania konfliktów, współpracy, wyrażania i odczytywania emocji.
- *Prawdziwa gra dzieci.* Środowisko naturalne jako środowisko zabaw i gier. Wielowymiarowa aktywność dzieci w przyrodzie. Rozwijanie małej i dużej motoryki poprzez zabawę piaskiem, korą, mchem, szyszkami, kamieniami, gałęziami, kijami, itp.

- *Bezpieczeństwo dzieci w ruchu drogowym*. Promowanie bezpiecznego poruszania się w ruchu drogowym, w szczególności w trakcie wycieczek oraz czasu spędzającego poza przedszkolem.
- *Nastawienie na wszechstronny rozwój*. Korzystanie z różnorodnych materiałów do pracy i zabawy, tj. narzędzia, instrumenty – tworzenie własnych. W procesie nauczania-uczenia się – przeprowadzanie eksperymentów, zadawanie pytań, obserwacje przyrodnicze, wycieczki, projekty sezonowe. Rozwijanie wyobraźni i ciekawości świata poprzez zabawę i eksplorację otoczenia.
- *Edukacja matematyczna*. Edukacja matematyczna bazująca na codziennych doświadczeniach, np. dokonywanie rzeczywistych pomiarów, wykorzystywanie codziennych sytuacji do nabywania kompetencji matematycznych.

Ważnym elementem koncepcji pedagogicznej leśnego przedszkola w Lipsku jest holistyczne podejście do rozwoju dziecka. W założeniach programowych autorzy wielokrotnie uwydatnili znaczenie przyrody jako naturalnego środowiska zapewniającego dzieciom możliwości zabawy i rozwoju oraz sprzyjającego wykorzystywaniu wszystkich zmysłów. Co więcej, zdaniem autorów, codzienne przebywanie dzieci w lesie pozwala im na zbudowanie głębokiego związku z naturą. Warto zauważyć, że wyjątek od regularnego spędzania czasu na zewnątrz stanowią ekstremalne warunki pogodowe, takie jak burze lub bardzo niskie temperatury, kiedy to dzieci udają się do wynajmowanego budynku. Kolejnym, istotnym elementem koncepcji leśnego przedszkola jest stworzenie dzieciom sposobności do podejmowania przez nie działań ryzykownych, tj. wspinanie się na gałęzie czy przejście przez strumień po chwiejnych kamieniach. W praktyce oznacza to pokonywanie przeszkód i nabywanie ważnych umiejętności w zakresie sprawności fizycznej i kondycji psychicznej. Zgodnie ze statutowymi założeniami poprzez zabawę dzieci powinny budować także świadomość ekologiczną, uzmysławiać sobie konsekwencje poruszania się w środowisku naturalnym i umiejętnego korzystania z jego zasobów⁹.

Autorzy koncepcji leśnego przedszkola uwzględnili także potrzebę współpracy pomiędzy podmiotami biorącymi udział w procesie wychowania dzieci – dziećmi, rodzicami i wychowawcami. Zakłada się, że proces nauczania – uczenia się powinien opierać się na dialogu między uczestniczącymi w nim podmiotami. Przysługuje się, że rola wychowawcy polega raczej na asystowaniu dzieciom i udzielaniu im wsparcia w działaniu niż na kierowaniu ich poczynaniami, stosowaniu nakazów i zakazów. Rodzice są zachęceni do angażowania się w sprawy bieżące, a do ich obowiązków należy, m.in., codzienne dostarczanie obiadów czy bezpośrednia pomoc w organizowaniu festiwali, świąt, urodzin. Ponadto, za wartości szczególnie istotne dla procesu wychowania dzieci uznano dobro, piękno, prawdę i miłość oraz szacunek do natury, innych ludzi i kultur. W założeniach programowych znalazło się także odniesienie do edukacji międzykulturowej, co znalazło wyraz w postulatcie promowania otwartości na odmienne punkty widzenia, kultury i religie.

⁹ Satzung..., op. cit., Pädagogisches Konzept..., op. cit., analiza materiału badawczego zebranego podczas wizyty studyjnej w Lipsku, Niemcy, 23–27.07.2014 r.

Program dzienny i funkcjonowanie przedszkola leśnego „Wurzeln & Flügel e.V.”

Główny plac przedszkola zlokalizowany został w parku w bezpośrednim sąsiedztwie z lasem. Poza tym terenem placówka ma do dyspozycji działkę w lesie zwaną polaną oraz wynajęte mieszkanie wyposażone w kuchnię, łazienki oraz pomieszczenie służące za przechowalnię materiałów. Działka oraz budynek znajdują się w odległości piętnastominutowego spaceru od głównej lokalizacji. Teren przedszkola został zaprojektowany w sposób umożliwiający dzieciom przebywanie w naturalnym otoczeniu i swobodną zabawę (fot. 1). Na głównym placu znajdują się: kuchnia polowa, baniak z bieżącą wodą, mobilna toaleta. Przy wejściu, za bramą, zostały ułożone na kształt kręgu drewniane pieńki i kłody – tutaj każdego ranka rozpoczynają się zajęcia (fot. 2).

Przedszkole posiada własny ogródek, w którym dzieci uczą się pielęgnowania roślin. Wyposażone jest także w konstrukcje wykonane przede wszystkim z naturalnych materiałów służące zabawie i wypoczynkowi¹⁰ (fot. 3).



Fot. 1. Ogólny widok na główny plac w parku

Źródło: Archiwum własne autorki.

¹⁰ Do konstrukcji tych należą np. łóżka, huśtawki, duża piaskownica, organy.



Fot. 2. Krąg zbudowany z pieńków i kłód. Tutaj odbywają się m.in. poranne spotkania

Źródło: Archiwum własne autorki.



Fot. 3. Drewniane organy wykonane przez jednego z ojców dzieci uczęszczających do przedszkola

Źródło: Archiwum własne autorki.

Duża część terenu nie została zagospodarowana – pokrywa ją nieskoszona trawa, wokół rosną drzewa, krzewy i rośliny, co ma na celu umożliwienie dzieciom swobodnej eksploracji naturalnego otoczenia. Przedszkole jest ogrodzone, choć elementy ogrodzenia na pierwszy rzut oka widoczne są jedynie przy wejściu. Latem dzieci mogą korzystać z sąsiadujących z główną siedzibą basenów¹¹.

Liczebność grup nie przekracza 20 dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Jedną grupą zajmuje się troje wychowawców; przez większość część dnia dzieci pozostają pod opieką dwójga wychowawców. Dzieci przychodzą do przedszkola ubrane w wodoodporne kurtki i plecaki. Mają ze sobą butelkę wody oraz przekąski. Wychowawcy zaopatrzeni są w mobilny wózek, w którym przechowują niezbędny sprzęt: ubrania na zmianę, zestaw do usuwania kleszczy, krem do opalania, żel na ukąszenia, wodę, termosy z ciepłymi napojami, wodoodporne koce i plandeki, zestaw telefonów alarmowych, naczynia, ale także lornetki, lupy, książki, albumy z opisem roślin i zwierząt, worki na śmieci, noże. Dzieci posiadają ubezpieczenie od nieszczęśliwych wypadków¹².

Program dzienny opracowany został z uwzględnieniem zachowania równowagi pomiędzy pracą indywidualną a grupową. Przedszkole jest czynne w godzinach od 7:30 do 15:30. Zajęcia rozpoczynają się o godzinie 9:00 i trwają do godziny 15:00. Pierwszym elementem dnia jest zbiórka dzieci w godzinach od 7:30 do 9:00, następnie przywitanie w kręgu o godzinie 9:00 i towarzyszące przywitaniu poranne rozmowy i zabawy. Rankiem grupa omawia, m.in. dalszy rozkład planowanych czynności. Kolejnym elementem dnia jest spożycie śniadania przyniesionego przez dzieci. Po śniadaniu następuje czas na zajęcia zorganizowane, np. spacer, aktywność plastyczną, tj. rzeźbienie z gliny czy malowanie, oraz swobodną działalność dzieci. Następnie grupa zasiada do obiadu. Po spożytym posiłku wychowankowie decydują, w jaki sposób chcą odpocząć. Mogą leżakować, spać w łózkach, na hamakach i w namiotach. O godzinie 15:00 ponownie spotykają się w kręgu i podsumowują dzień. Od godziny 15:00 rodzice zabierają dzieci do domów¹³.

Zakończenie

Niniejsza praca porusza zagadnienia nowoczesnych modeli nauczania, w świetle których dziecko ujmowane jest jako jednostka twórcza i samodzielna. Zamiarem autorki było zwrócenie uwagi na ideę leśnych przedszkoli. Zaprezentowane założenia funkcjonowania tych placówek zachęcają do podjęcia dyskusji nad możliwością realizacji idei leśnych przedszkoli w polskim systemie wychowania przedszkolnego. Warto byłoby także podjąć badania nad przesłankami, uwarunkowaniami i efektami implementacji tej idei do praktyki edukacyjnej.

¹¹ Satzung..., op. cit., Pädagogisches Konzept..., op. cit., analiza materiału badawczego zebranego podczas wizyty studyjnej w Lipsku, Niemcy, 23–27.07.2014 r.

¹² Satzung..., op. cit., Pädagogisches Konzept..., op. cit., analiza materiału badawczego zebranego podczas wizyty studyjnej w Lipsku, Niemcy, 23–27.07.2014 r.

¹³ Tamże.

Literatura

- Bach H., Bach T. (2011), *Erlebnispädagogik im Wald. Arbeitsbuch fuer die Praxis*. Monachium, Reinhardt Verlag.
- Bąk A. i in. (red.) (2014), *Przygoda w edukacji i edukacja w przygodzie. Outdoor i adventure education w Polsce*. Warszawa, Wydawnictwo Pracownia Nauki i Przygody.
- Bruner J.S. (1978), *Poza dostarczone informacje. Studia z psychologii poznawania*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwa Naukowe.
- Del Rosso S. (2010), *Waldkindergarten: Ein Pädagogisches Konzept mit Zukunft?* Hamburg, Diploma Verlag GmbH.
- Dewey J. (1930), *Szkola i dziecko*. Warszawa, E. Wende i s-ka.
- Gill T. (2007), *No fear. Growing up in a risky society*. United Kingdom, Calouste Gulbenkian Foundation.
- Michl W. (2011), *Pedagogika przeżyć*. Kraków, Wydawnictwo WAM.
- Palamer-Kabacińska E., Leśny A. (red.) (2012), *Edukacja przygodą. Outdoor i Adventure Education w Polsce: teoria, przykłady, konteksty*. Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Piaget J. (1997), *Epistemologia genetyczna*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwa Naukowe.
- Wygotski L.S. (1989), *Myślenie i mowa*. Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Źródła internetowe

- Bundesverband der Natur und Waldkindergarten in Deutschland e.V., <http://www.waldkinder.de>, 08.10.2013.
- <http://www.kindergruppe-feldmaeuse.de/konzept-waldkindergarten.html>, 31.10.2014.
- <http://www.przedszkole-lesne.pl/>, 4.11.2014.
- <http://puszczyk.edu.pl/>, 15.11.2015.
- Robertson J. et al. (2009), *Forest Kindergarten Feasibility Study*. Glasgow, Forestry Commission, wyd. elektroniczne, [http://www.forestry.gov.uk/pdf/ForestKindergartenReportApril09.pdf/\\$FILE/ForestKindergartenReportApril09.pdf#page=27](http://www.forestry.gov.uk/pdf/ForestKindergartenReportApril09.pdf/$FILE/ForestKindergartenReportApril09.pdf#page=27), 25.10.2014.

Dokumenty

- Pädagogisches Konzept des Leipziger Waldkindergartens „Wurzeln und Flügel e.V.” (Pedagogiczna Koncepcja Przedszkola Leśnego w Lipsku „Wurzeln und Flügel e.V.”), Lipsk 2012.
- Podstawa programowa wychowania przedszkolnego. W: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 roku zmieniające Rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz. U. poz. Nr 803.
- Satzung des gemeinnützigen Vereins „Wurzeln & Flügel” (Statut Stowarzyszenia Pomocy „Wurzeln & Flügel”), Lipsk 2009.